

Pacientų, sergančių onkologine liga, informacijos poreikis apie chemoterapijos šalutinius reiškinius

Lina Lesnikova

Klaipėdos valstybinė kolegija

Lina Gedrimė

Respublikinė Klaipėdos ligoninė, Klaipėdos valstybinė kolegija, Klaipėdos universitetas, Vilniaus universitetas

Akvilė Virbaliėnė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Santrauka. Prieš pradėdant onkologinės ligos gydymą, pacientų turima informacija apie chemoterapiją yra skirtinga. Kad vėžiu sergantys pacientai nenutrauktų gydymo, svarbu tinkamai informuoti juos apie galimus šalutinius reiškinius taikant gydymą chemoterapija. Norint suteikti tinkamą informaciją, būtina išsiaiškinti, kokios informacijos trūksta pacientams, sergantiems onkologine liga, kokius šalutinius požymius dažniausiai patiria pacientai po chemoterapijos ir koks yra slaugytojo vaidmuo informuojant pacientus apie chemoterapiją ir jos šalutinius reiškinius?

Įvadas. Sveikatos priežiūros srityje yra pastebima labai aktuali problema – vėžiu sergantiems pacientams nėra suteikiama visa reikalinga informacija, susijusi su jų gydymu ir liga. Naudingos ir svarbios informacijos suteikimas bei paaiškinimas padidina pacientų pasitenkinimo lygį ir sveikatos priežiūros kokybę. Išsamus informacijos suteikimas yra reikšmingas pacientui, nes lengviau pasiruošiama gydymui, kontroliuojama gydymo eiga, gerėja ligos gydymo rezultatai. Vėžiu sergantiems pacientams svarbu laiku suteikti individualią informaciją, paprastą ir lengvai suprantamą [1].

Informacijos sklaida yra svarbus veiksnys onkologine liga sergantiems pacientams, gaunant išsamią informaciją apie esamą onkologinę ligą, gydymo eigą ir šalutinius reiškinius po chemoterapijos. Kai pacientai iš gydytojų onkologų, slaugytojų, prižiūrinių vėžiu sergančius pacientus, tokios informacijos negauna, sutrikdoma jo gyvenimo kokybė, sustiprėja šalutiniai chemoterapijos reiškiniai, socialiniame gyvenime pacientai patiria atskirtį, vėžio liga progresuoja, galiausiai pacientą apima neviltis [2]. Todėl, norint palaikyti stabilią vėžiu sergančio paciento gyvenimo kokybę ir sveikatos būklę, reikalingas tvarus komandinis slaugytojo ir gydytojo darbas, įtraukiant jį diskusijas ir patį pacientą vėžio ligos gydymo procese [3].

Išanalizavus onkologine liga sergantiems pacientams skirtas chemoterapijos rekomendacijas, matyti, kad šalutiniai chemoterapijos reiškiniai yra prastai kontroliuojami. Nepakankamas onkologinės ligos simptomų valdymas lemia blogesnę ligos gydymą, pablogėja pacientų gyvenimo kokybė, didėja naudojimas sveikatos priežiūros paslaugomis, didesnis mirtingumas. Vėžiu sergantys pacientai dažnai tinkamai neįvertina atsiradusių vis naujų šalutinių chemoterapijos reiškinių, todėl patys laiku nepraneša apie pasireiškusius ligos simptomus. Tai rodo, kaip svarbu vėžiu sergantiems pacientams suteikti pakankamai informacijos dėl jų gydymo, ligos simptomų valdymo, galimos rizikos, pateikiant instrukcijas ir rekomendacijas, kaip elgtis pajutus šalutinius chemoterapijos reiškinius [4, 5].

Tyrimo problema. Išanalizavus mokslinę literatūrą apie pacientų, sergančių onkologinėmis ligomis, informacijos poreikį, susijusį su šalutiniais chemoterapijos reiškiniais, išryškėjo tokios problemos: didelės pacientų

laukimo eilės pas gydytojus onkologus, didelis slaugytojų darbo krūvis, trūksta tinkamo bendravimo su pacientais, pacientams nepakanka turimos informacijos, ji sunkiai suprantama. Prieš pradėdant onkologinės ligos gydymą, pacientų turima informacija apie chemoterapiją yra skirtinga, todėl svarbu tinkamai informuoti pacientus apie jų ligos gydymo eigą, kad chemoterapijos kursas būtų įvykdytas iki galo. Daug ir per trumpą laiką pateiktą informaciją, vartojant medicininius terminus, pacientai sunkiai suvokia. Dažnai prieš pradėdant patį gydymą pacientai jaučia baimę dėl chemoterapijos ir jos sukiamų šalutinių reiškinių. Nuo vėžiu sergančių pacientų informacijos suvokimo ir jų pačių informacijos poreikio priklauso pacientų noras dalyvauti savo ligos gydymo procese.

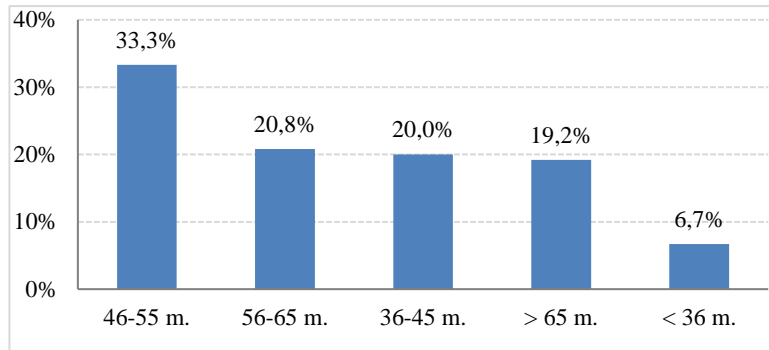
Nustatyti onkologine liga sergančių pacientų informacijos poreikiui apie šalutinius chemoterapijos reiškinius buvo pasitelktas atviro tipo klausimynas, autorių sudarytas išnagrinėjus mokslinius šaltinius. Klausimyną sudarė 13 klausimų, suskirstytų į 3 dalis. Klausimai sudaryti siekiant išsiaiškinti tris pagrindinius klausimus. Pirmą anketos klausimų dalis buvo skirta aptarti sergančiųjų onkologine liga fizinę ir emocinę savijautą po taikytos chemoterapijos. Antra anketos klausimų dalis buvo skirta nustatyti sergančiųjų onkologine liga informuotumą apie šalutinius chemoterapijos reiškinius. Trečia anketos klausimų dalis buvo skirta įvertinti slaugytojo vaidmenį informuojant onkologine liga sergančius pacientus apie chemoterapiją ir jos šalutinius reiškinius. Domėtasi ir kai kuriais demografiniais aspektais.

Duomenų analizei naudotas statistinis programų paketas „SPSS 22.0.1 for Windows“. Tikrintas intervalinių kintamųjų pasiskirstymas pagal normalųjį dėsnį, naudojant Shapiro-Wilko testą. Dviejų nepriklausomų grupių požymių palyginimui naudotas Mann-Whitney'aus (U) testas, daugiau nei dviejų – Kruskalo-Wallisio (χ^2) testas. Požymių tarpusavio palyginimui grupėje naudotas Wilcoxon (Z) testas. Požymių pasitaikymo dažnumo skirtumai vertinti chi kvadrato (χ^2) kriterijumi su Fisherio *exact* patikslinimu. Analizuojant požymių tarpusavio ryšius naudotas Spearmano (rs) koreliacijos metodas. Naudoti statistinių hipotezių reikšmingumo lygmenys: kai $p < 0,05$ – reikšmingas, kai $p > 0,05$ – statistiškai nereikšmingas. Klausimynų vidinis patikimumas (suderinamumas) vertintas apskaičiuojant Cronbacho *alpha* koeficientus.

Atliekant tyrimą laikytasi etinių principų: geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, teisingumo ir teisės gauti tikslią informaciją. Raštiškai kreiptasi į vienos X liginės vadovą, kuris leido atlikti tyrimą šioje gydymo įstaigoje. Prieš atliekant tyrimą, iš respondentų buvo gautas žodinis sutikimas dalyvauti tyrime. Respondentams buvo paaiškinta, kokiam tikslui yra atliekamas šis tyrimas. Atliekant tyrimą buvo užtikrintas konfidencialumas, respondentai buvo informuoti, kad klausimynas yra anoniminis, pateikti atsakymai bus naudojami tik tyrimo rezultatams apibendrinti moksliniams tikslams.

Tyrime dalyvavo 120 onkologine liga sergančių pacientų, kuriems buvo taikyta chemoterapija. Iš jų 65 tiriamieji klausimyną pildė gydydamiesi skyriuose, 55 anketas užpildė internete. Daugumą tiriamųjų sudarė moterys (69,2 proc., $n = 83$); vyrai sudarė 30,8 proc. ($n = 37$).

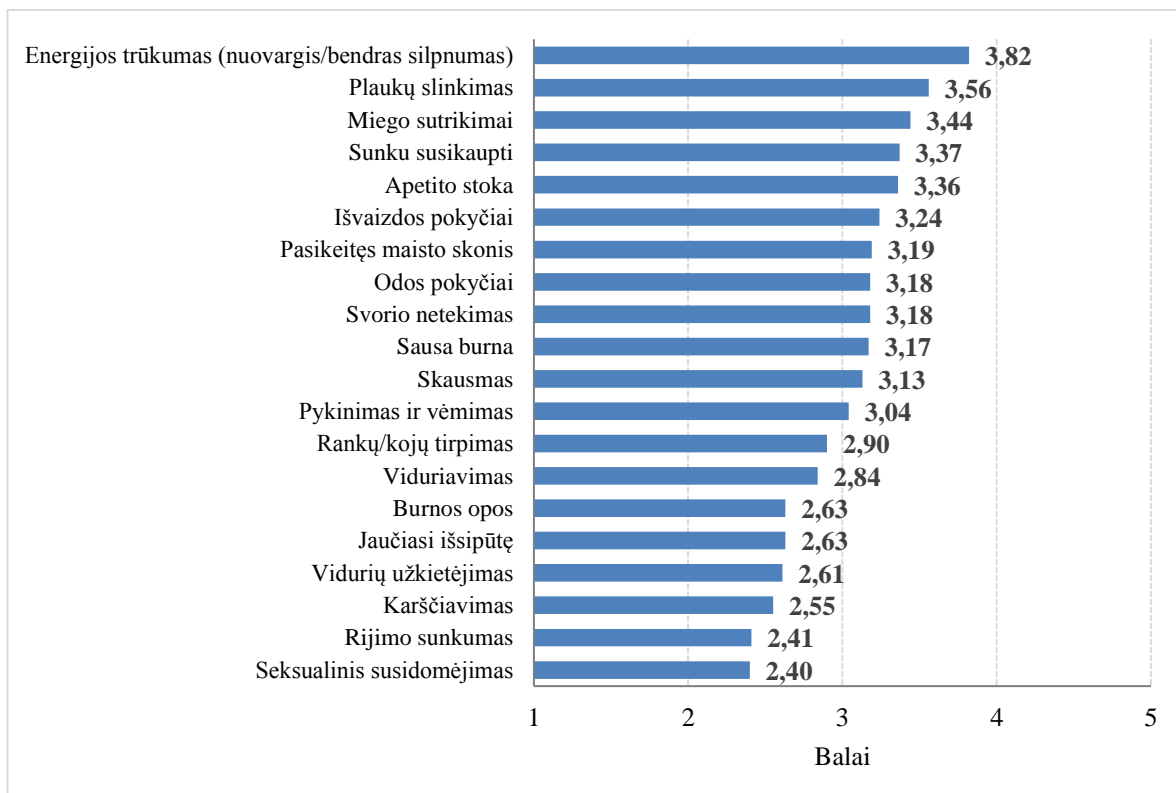
Didžioji dalis tiriamųjų buvo 46–55 metų amžiaus asmenys (33,3 proc.). Respondentai beveik tolygiai pasiskirstė į tris amžiaus grupes: 56–65 m. (20,8 proc.), 36–45 m. (20 proc.) ir vyresni nei 65 m. (19,2 proc.). Mažiausiai dalyvavo jaunesni nei 36 m. amžiaus tiriamųjų (6,7 proc.) (1 pav.).

1 paveikslas. Pacientų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Tyrimo rezultatai parodė, kad vyrams dažniau trūko informacijos apie nuovargio atsiradimą nei moterims (vyrų grupėje – 27,0 proc., moterų grupėje – 12,0 proc.: $\chi^2 = 4,13$; $p = 0,042$) (2 pav.).

Iš gautų atsakymų paaiškėjo, kad vyrams trūko informacijos apie mitybos pokyčius (45,9 proc.), apie viduriavimą (45,9 proc.) ir skausmo atsiradimą (45,9 proc.). Moterų atsakymų rezultatai pasiskirstė taip: moterims trūko informacijos apie vidurių užkietėjimą (44,6 proc.), odos pokyčius (43,4 proc.) ir rijimo sutrikimus (38,6 proc.). Interpretuojant gautus rezultatus galima teigti, kad onkologine liga sergantiems pacientams iki chemoterapijos labiausiai reikia informacijos apie mitybą ir jos pokyčius, nes tai turi nemažą reikšmę pacientų sveikatai, jų kasdieniam gyvenimui po chemoterapijos kurso.

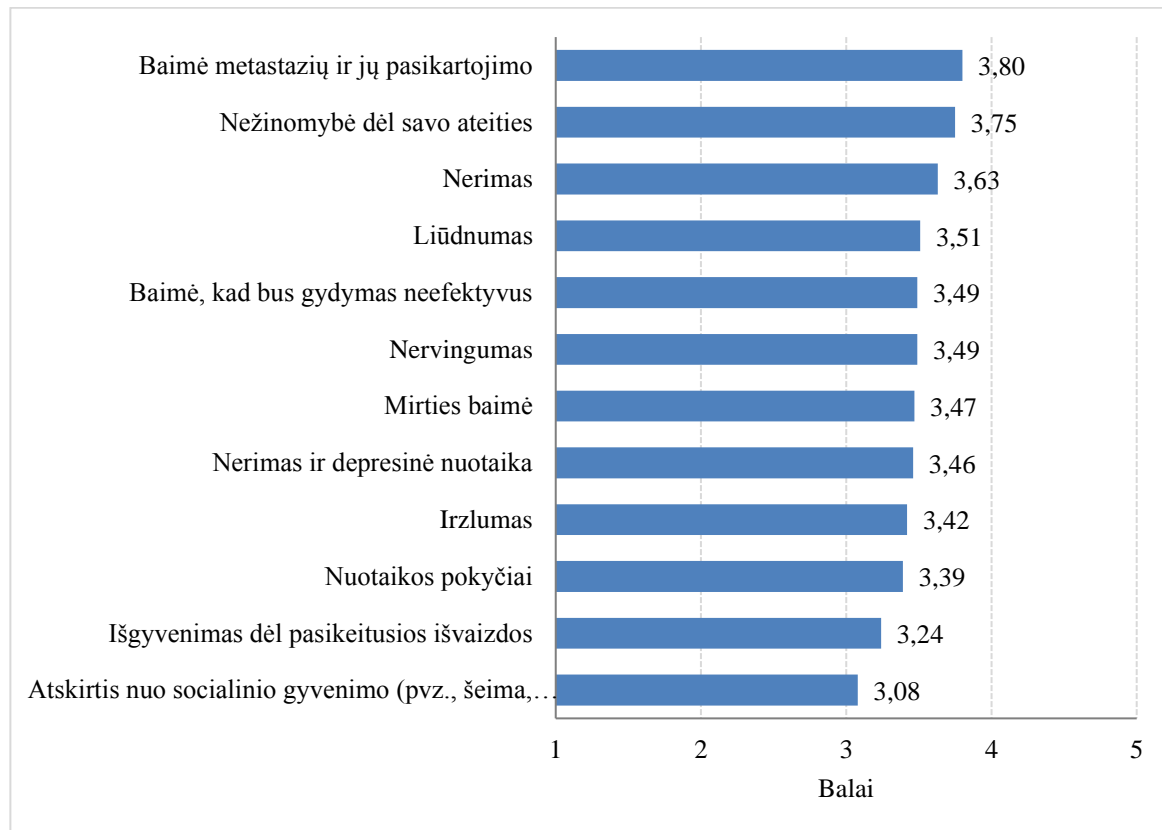

2 paveikslas. Pacientams pasireiškę fiziniai šalutiniai reiškiniai po chemoterapijos

Vertinant emocinių simptomų pasireiškimą po chemoterapijos, iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, kad po chemoterapijos tiriamuosius labiausiai vargino metastazių ir jų pasikartojimo baimė (3,80 balo), nežinomybė dėl savo

ateities (3,75 balo), nerimas (3,63 balo), liūdesys (3,51 balo), mažiausiai – atskirtis nuo socialinio gyvenimo (3,08 balo). Kitų nagrinėjamų emocinių simptomų vertinimai svyravo tarp 3,24 ir 3,49 balo.

Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad onkologine liga sergantys pacientai labiausiai jaučia baimę dėl savo ligos, gydymo rezultatų ir ligos atsinaujinimo (3 pav.).

3 paveikslas. Pacientams pasireiškę emociniai šalutiniai reiškiniai po chemoterapijos

Tyrimo rezultatai. Vėžiu sergantiems pacientams po gydymo chemoterapija pasireiškia šie šalutiniai reiškiniai: energijos stoka (nuovargis, bendras silpnumas), plaukų slinkimas, metastazių ir jų pasikartojimo baimė, nežinomybė dėl savo sveikatos būklės, nerimas, liūdesys, išvaizdos pokyčiai, apetito ir skonio pokyčiai, miego sutrikimai, odos problemos. Mažiausiai pacientus vargino atskirtis nuo socialinio gyvenimo ir seksualinis susidomėjimas. Tiriamieji savo emocinę savijautą vertino geriau už fizinę. Vyrams trūko informacijos apie mitybos pokyčius, viduriavimą, skausmo atsiradimą, o moterims – apie vidurių užkietėjimą, odos pokyčius, rijimo sutrikimus. Dažniausiai slaugytojai suteikdavo informacijos apie pykinimą, vėmimą, plaukų slinkimą, svorio pokyčius, silpnumą, nuovargį ir skausmą.

Literatūra

1. Varghese S. D., Pai R. R., Udupa K. (2022). Information needs assessment and development of information booklet for patients with cancer receiving chemotherapy: A cross-sectional analysis. *Cancer Research, Statistics, and Treatment: Apr–Jun 2022*, 5(2), 240–246. Prieiga per internetą: https://journals.lww.com/crst/Fulltext/2022/05020/Information_needs_assessment_and_development_of.9.aspx

2. Tran Y., Lamprell K., Nic Giolla Easpaig B., Arnolda G., Braithwaite J. (2019). What information do patients want across their cancer journeys? A network analysis of cancer patients' information needs. *Cancer medicine*, 8(1), 155–164. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/cam4.1915>
3. Aminian A., Yousefi S. S. (2018). A New Concept on Chemotherapy-Induced Nausea and Vomiting: Persian Medicine Viewpoint. Prieiga per internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/80ed/7fa8eb4e19c3ccc7796c83d45d9e8a315b14.pdf>
4. Maguire R., McCann L., Kotronoulas G., Kearney N., Ream E., Armes J., Patiraki E., Furlong E., Fox, P., Gaiger A., McCrone P., Berg G., Miaskowski C., Cardone A., Orr D., Flowerday A., Katsaragakis S., Darley A., Lubowitzki S., Harris J., Skene S., Miller M., Moore M., Lewis L., DeSouza N., Donnan P. T. (2021). Real time remote symptom monitoring during chemotherapy for cancer: European multicentre randomised controlled trial (eSMART). *BMJ (Clinical research ed.)*, 374, n1647. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1136/bmj.n1647>
5. Lund C. M., Mikkelsen M. K., Theile S., Michelsen H. M., Schultz M., Sengeløv L., & Nielsen D. L. (2022). Age-related Differences in Recall of Information and Handling of Chemotherapy-related Side Effects in Cancer Patients: The ReCap Study. *The oncologist*, 27(2), e185–e193. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/oncolo/oyab034>